

RELAȚIILE DE FAMILIE ÎN ȚARA MOLDOVEI (SECOLUL AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA): RUDENIA SPIRITUALĂ DIN NĂȘIA DE BOTEZ

Alina FELEA¹

Cuvinte cheie: Țara Moldovei, rudenie spirituală, botez, naș, nașă, fin

Keywords: Moldavia, spiritual kinship, Christening, godfather, godmother, godchild

Considerații generale

Nășia este una dintre instituțiile fundamentale în comunitățile tradiționale românești² și „exprimă raportul stabilit între nași și fini, la fel ca și între consăngenii direcți ai acestora, în urma săvârșirii Tainei Botezului și/sau Tainei Cununiei”³. Henri H. Stahl, referindu-se la instituția nășiei la români, menționa că aceasta „capătă deci un caracter de relație permanentă care leagă două grupe familiale între ele, iar sistemul de rudenie spirituală izvorât din nășie ajunge să reglementeze sfere cu mult mai largi și cu totul altfel decât cum prevăd canoanele bisericesti, cu privire la botez și cununie”⁴. În acest context, N. Constantinescu remarca faptul că în societatea tradițională românească nășia s-a constituit „într-o instituție guvernată de reguli precise, obligatorii pentru toate părțile contractante”⁵.

În Țara Moldovei (secolul al XVII-lea - începutul secolului al XIX-lea), nășia, alături de înfiere, constituiau categoria *Rudeniei spirituale*, numită în izvoarele timpului *Rudenie sufletească*⁶. Cercetătorul V. Scurtu, pe lângă instituția

¹ Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, CHIȘINĂU.

² V. Rogoz, *Nășia – instituție a înrudirii spirituale în zona Codrului*, în *Anuarul Arhivei de Folclor*, XV-XVII (1994-1996), p. 287-292.

³ L. D. Cojocar, *Instituția nășiei la românii din Basarabia*, în *PROMEMORLA. Revista Institutului de Istorie Socială*, II, 2012, 3, p. 55.

⁴ H. H. Stahl, *Rudenie spirituală din nășie la Drăguș*, în *Sociologie românească*, I, 1936, 7-9, p. 25-36.

⁵ N. Constantinescu, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, București, 1987, p. 88.

⁶ *Cartea Românească de învățătură (1646)*, ediție critică întocmită de Colectivul pentru

nășiei, generată de împărtășirea unor Sacramente ale Bisericii Creștin-Ortodoxe precum Botezul și Cununia, include în această categorie și *înfrățirea (de sânge sau de lapte etc.)*⁷, iar Maria Magdalena Szekely subliniază faptul că nașia și înfrățirea se stabilesc prin ritualuri⁸.

Acele ritualice care desemnează relațiile spirituale prin nașie încep cu Sfântul Botez, care reprezintă una din cele Șapte Taine (Sacramente) ale Sfintei Biserici. Botezul este întâia dintre Tainele Sfinte; este ușa prin care „se intră în Sfânta Biserică”⁹. Nașia apare în cultul creștin în jurul anului 235, fiind tratată în lucrarea „Tradiția Apostolică”¹⁰. Inițial, creștinul se boteza fără a avea nevoie de un martor, doar pe baza mărturiei proprii. Pe măsură ce Creștinismul se extindea, cei botezați treceau printr-o etapă de pregătire, în care erau inițiați în învățăturile creștine. Această educație se făcea sub autoritatea spirituală a unui garant, care, la momentul botezului, dădea mărturie.

Partea văzută a Tainei Sfântului Botez constă din afundarea de trei ori în apa sfințită¹¹ a celui ce se botează și în rostirea cuvintelor : „Botează-se robul lui Dumnezeu (Numele celui ce se botează) În numele Tatălui, amin, și al Fiului, amin, și al Sfântului Duh, amin. Acum și pururea și în vecii vecilor, amin”¹². Însuși cuvântul *botez* are conotația de „a afunda”, „a cufunda”¹³. După ce este scos din baia Sfântului Botez, pruncul este dat nașului, iar părintele slujitor îl binecuvântează, zicând:

Vechiul Drept Românesc al Academiei R. P. R., condus de A. Rădulescu, București, 1961.

⁷ V. Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, 1966, p. 111, 113.

⁸ M. M. Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în *ArhGen*, IV (IX), 1997, 1-2, p. 102.

⁹ *Învățătură de credință creștină ortodoxă*, tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu binecuvântarea și purtarea de grijă Înalț Prea Sfințitului IUSTINIAN Patriarhul României la anul 1952 de Editura Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, retipărită în anul 1992 la București, în anul 1993 la Cluj, iar în anul 1996 la Iași. Ediție electronică APOLOGETICUM 2006, pe http://www.roeanz.com.au/media/uploads/episcopia/INVATATURA_de_CREDINTA_CRESTINA_ORTODOXA.pdf (accesat 14. 01. 2018); А. И. Алмазов, *История чинопоследований Крещения и Миропомазания*, Казань: Типография Императорского Университета, 1884; В. М. Эмирханов, *Феномен института восприемников в Православной Церкви*, în *Молодой ученый*, 2012, №1, Т. 2, с. 47-50. - URL <https://moluch.ru/archive/36/4092/> (accesat 14. 01. 2018).

¹⁰ *Писания святых отцов и учителей Церкви относящихся к истолкованию православного богослужения*, т. 2, С.-Пб.: типография Королева и комп., 1856.

¹¹ Apa care se folosește la Taina Sfântului Botez trebuie să fie curată.

¹² *Slujba Botezului și a rânduielilor însoțitoare*, text editat și prelucrat de ieromonahul Petru Pruteanu, Portugalia, 2015, pe <https://www.teologie.net/data/pdf/PP-slujba-botez.pdf> (accesat 14. 01. 2018).

¹³ În Biserica Ortodoxă, Botezul se face, în general, prin afundare. Sub formă de turnare sau prin stropire se săvârșește doar în împrejurări excepționale, de exemplu, când cineva este grav bolnav sau când nu există suficientă apă.

„Îmbracă-se robul lui Dumnezeu (Numele celui botezat) în haina dreptății...”. Ieromonahul Petru Pruteanu scrie despre acest ritual: „Nașul îl primește în pânza albă, nouă, simbolizând haina cea nouă, îmbrăcăminte harului și a dreptății. Preotul binecuvântează lumânarea, care este simbolul vieții de lumină și al vieții noi, harice, în Hristos, pe care o începe finul. Lumânarea este dăruită nașului, în timp ce se cântă de trei ori: „Dă-mi mie haină luminoasă, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină, Multmilostive Hristoase, Dumnezeul nostru!”¹⁴.

Conform tradiției creștine, efectele primirii Tainei Sfântului Botez sunt: „iertarea păcatului strămoșesc și a tuturor păcatelor săvârșite înainte de Botez în situația celor ce se botează mai târziu; renașterea, sau nașterea la o viață nouă duhovnicească, viață de curăție și sfințenie; de asemenea, primirea în sânul Sfintei Biserici, adică numărarea celui botezat între fiii ei, putându-se împărtăși de toate celelalte Sfinte Taine și de bunurile sufletești pe care Sfânta Biserică le dăruiește membrilor ei (cum s-a mai arătat)”¹⁵. Astfel, Taina Sfântului Botez se mai întâlnește și sub denumirile: „renaștere”, „naștere din nou”, „sfințire”, „pecetea lui Hristos”, „baia vieții”, „baia renașterii”, „baia pocăinței”, „baie”, „izvor sfânt”, „lumânare”¹⁶.

În general, tematica rudeniei spirituale din nașie în Țara Moldovei și-a găsit reflecție parțială într-o serie de lucrări generale valoroase, care se referă fie la obiceiurile și tradițiile din Moldova, fie la etnologia juridică și direct la relațiile de familie, dar și în câteva studii speciale. Printre cele mai valoroase lucrări din domeniu care au tratat această temă, cu referire la spațiul românesc, menționăm lucrarea lui Vasile Scurtu *Termeni de înrudire în limba română*¹⁷, cercetarea elaborată de Henri H. Stahl¹⁸ și lucrarea lui Nicolae Constantinescu, intitulată *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale*¹⁹.

Un rol important în descrierea obiceiurilor legate de instituția nașiei l-au avut și remarcabilele lucrări din ciclul vieții familiale ale lui S. F. Marian²⁰, dar în

¹⁴ *Slujba Botezului...*

¹⁵ *Taina Sfântului Botez*, pe <https://www.sfaturiortodoxe.ro/invatatura-crestina-ortodoxa/catehism-invatatura-credinta-crestina-ortodoxa-taina-sfantului-botez.htm> (accesat 20. 01. 2018).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ V. Scurtu, *op. cit.*

¹⁸ H. H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești. Ediția a doua, revăzută. Vol. 2. Structura internă a satelor devălmașe libere. Studiu introductiv și ediție îngrijită de P. H. Stahl*, București, 1998, p. 125-138.

¹⁹ N. Constantinescu, *op.cit.*

²⁰ S. F. Marian, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, București, 1890, VI+856 p.; Idem, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, București, 1892, III+593 p.; Idem, *Nașterea la români. Studiu etnografic*, București, 1892, III+441 p.

aceste studii, ca și în cele ale Elenei D. O. Sevastos²¹, cercetătorii nu s-a axat pe relațiile de rudenie spirituală.

Secvențial, subiectul a fost abordat în articolele semnate de Maria Magdalena Szekely – *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*²², Alina Ioana Ciobănel – *Raportul termen/relație în structurile de rudenie*²³ și *Relația neam-familie*²⁴, Elena-Camelia Zăbavă – *Universul înrudirii reflectat în antroponimie*²⁵, și în lucrarea Liliei Zabolotnaia²⁶ etc.

Problema relațiilor de rudenie spirituală în spațiul românesc a fost abordată în studiul de caz din Drăguș cercetat de Henri H. Stahl²⁷, în studiul de caz raportat la zona Codrului examinat de Viorel Rogoz²⁸ și în cercetările referitoare la instituția nașiei la românii din Basarabia elaborate de Ludmila D. Cojocar²⁹.

Deși asupra rudeniei spirituale s-au aplecat mai mulți cercetători, totuși fenomenul înrudirilor spirituale din nașie în Țara Moldovei nu s-a elucidat pe deplin. În acest articol vom analiza înrudirile spirituale din nașie în urma săvârșirii *Tainei Botezului* în societatea tradițională a Țării Moldovei din perioada secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Sursele utilizate în cercetare au fost culese din valoroasele colecții de documente: *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, *Documente bărlădene*, *Documente bucovinene*, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, *Moldova în epoca feudalismului*, *Documenta Romaniae Historica*³⁰ etc.

²¹ E. D. O. Sevastos, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, București, 1889.

²² M. M. Szekely, *op. cit.*

²³ A. I. Ciobănel, *Raportul termen/relație în structurile de rudenie*, în *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, S. N., 3, 1992, p. 49-54.

²⁴ Eadem, *Relația neam-familie (Precizări etnologice)*, în *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”*, S. N., 4, 1993, p. 93-99.

²⁵ E.-C. Zăbavă, *Universul înrudirii reflectat în antroponimie*, în *Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică „Numele și numirea”*, ediția a II-a: *Onomastica în spațiul public actual*, Cluj-Napoca, 2013, p. 733-741.

²⁶ L. Zabolotnaia, *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul european până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț)*, Chișinău, 2011, p. 81-83.

²⁷ H. H. Stahl, *op. cit.*, 1936, p. 25-36.

²⁸ V. Rogoz, *op. cit.*, p. 287-292.

²⁹ L. D. Cojocar, *op. cit.*, p. 55-73; Eadem, *Nașia la românii din Basarabia: între autoritatea tradiției și avatarurile modernizării*, în N. Mihai (ed.), *Cultura populară la români: context istoric și specific cultural*, Cluj-Napoca, 2014, p. 215-235; Eadem, *Tradiție, economie și ideologie în rudenii spirituale din nașie la românii din Basarabia*, în *lucrările conferinței „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare”*, Chișinău, Moldova, 30-31 mai 2017, manifestare științifică internațională, p. 64-65.

³⁰ *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. 6, partea a II-a. Cărți domnești, zapise și răvașe. Tipărite în întregime sau ca regeste și întovărășite cu note explicative de N. Iorga, București,

Termenii utilizați

În Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea actul ritualic al Sf. Botez și practica nașiei din botez este menționată în expresii deosebite: *a botezat*, *a ținut la botez*, *a luat fiu din Botez*, *a lua din sfânta cristelniță*. Cel mai des este folosită sintagma *a botezat*, aceasta referindu-se atât la copiii, cât și la adulți. Astfel, la 20 septembrie 1668 în cazul unei dănie a lui Dumitrașco Prăjescu s-a argumentat dănia prin următoarele: „pentru care *i-am botezat* o cucoan”³¹. La 24 iunie 1703 într-un izvod de moșii se pomenea că „Nicoară Prăjescu *a botezat* pe Ștefan Tomiță și i-au dat parte dumisale cea de loc (Șătrăreni – n. n.) hinu-său lui Ștefan Tomiță”³². La 2 aprilie 1741 în contextul unei mărturii despre căsătoria lui State Grecul s-a menționat că: „însurându-se, au luat pe Zmaranda ce au fost jidovcă și *s-au botezat*”³³. La 1813, în situația unei cercetări pentru proprietate este pomenită o diată a lui Constantin Șicariul din 11 ianuarie 1800, în care se spune că el a luat două fiice de suflet „după ci *li-au botezat* tot el”³⁴. Deci, această sintagmă este folosită pe durata întregii perioade cercetate.

Alte sintagme ce desemnează actul Sfântului Botez în surse sunt întâlnite mai rar. Astfel, pe viitorul domn al Țării Moldovei Dimitrie Cantemir „*il ia din sfânta cristelniță*” Dumitrașco Cantacuzino, domn al Țării Moldovei (noiembrie 1673-ianuarie 1674; februarie 1674-noiembrie 1675; aprilie 1684-mai 1685 – n. n.)³⁵. În 1731 episcopul Inochentie *a luat „fiu din Sfântul Botez*, pe Ioan”³⁶. La 20 decembrie 1741, în contextul unei vânzări, se menționează că „Cârcoaie

1904 (în continuare *Studii*); *Ispisoace și zapise (documente slavo-române)*, publicate de Gh. Ghibănescu, vol. 3, partea I (1651-1663), Iași, 1910 (în continuare *Ispisoace*); *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, publicate de Gh. Ghibănescu, vol. 3, Iași, 1907 (în continuare *Surete*); *Documente bărlădene*, vol. III. Acte de proprietate de ale moșilor Pălădești însoțite de o condicuță și un catastiv cu un hrisov în facsimile și patru hărți de preotul Ioan Antonovici, Bărlad, 1915 (în continuare *Documente bărlădene*); *Documente bucovinene*, publicate de T. Balan, vol. 3 (1573-1720), Cernăuți, 1937 (în continuare *Documente bucovinene*); *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, publicate cu un studiu introductiv de A. V. Sava, București, 1944 (în continuare *Documente Orhei*); *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. 9. Acte interne (1791-1795) editate de I. Caproșu (în continuare *Documente Iași*); *Moldova în epoca feudalismului*, vol. IX, coord. D. Dragnev, volum alcătuit de L. Svetlicinai, D. Dragnev și E. Bociarov, Chișinău, 2004 (în continuare *MEF*); *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. Volumul XXV. 1639-1640*, volum întocmit de N. Ciocan, D. Agache, G. Ignat, M. Chelcu (în continuare *DRH*), București, 2003.

³¹ *Ispisoace și zapise*, vol. 3, p. 2, p. 53, nr. 37.

³² *Surete*, vol. 8, p. 21, nr. XXII.

³³ *Studii*, vol. 6, p. 445, nr. 1684.

³⁴ *Documente bărlădene*, vol. 2, p. 130, nr. CIV.

³⁵ D. Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir zis cel Bătrân, domnul Moldovei*, București, 1960, p. 22.

³⁶ *Surete*, vol. 25, p. CLXXIII.

portăroaia *ținuse la botez* (n. n.)” pe Dumitașco Stroici, cărui îi făcu danie a treia parte din jumătate de Călești, ținutul Cernăuți³⁷.

Termenii care delimitează tipul de rudenie spirituală din nașie în Țara Moldovei, ca și în întreg spațiul românesc, sunt: *naș/nănaș, nașă/nănașă, nașie, fin, fină* (cu derivatele lor), *cumătru, cumătră, cumetrie*.

Prin termenul de *naș*, în opinia lui V. Scurtu, se subînțelege cel mai des persoana care asistă la botez (ține copilul în brațe și botează) – naș de botez – și mai rar cel care cunună pe cineva – naș de cununie³⁸. Rudenia din nașie e considerată având un caracter conservativ³⁹. Deși S. Pușcariu susține că rolul unui naș de botez este mai puțin important decât a nunașului/nănașului de cununie⁴⁰, ne aliniem la opinia lui V. Scurtu, că acest fapt poate fi doar un caz izolat.

Damian Bogdan constată că termenul *naș* este menționat pentru prima dată în Țara Moldovei într-un document din 1615⁴¹. În actul din 1 ianuarie 1647 prin care Dochța, sora Mânjii uricarului, lasă diată, precum se lasă pe mâna surorii Nastasia, se întâlnește atât termenul *naș*, cât și *nănaș*: „să meargă la *nașu* meu Corlat uricarul să dea partea mea din Văcătești cu tot venitul ce va hi partea mea” pentru grijile postfunerare, iar „de nu va vrea dumnealui *nănașul* să primească să o dea fie cui se va afla acea parte a mea numai să nu mă lase la moartea mea să fiu negrijită”⁴². Deși nu se concretizează despre care naș este vorba, cel de Botez sau cel de Cununie, considerăm că este vorba de ambii termeni, în acest caz probabil nașul de botez era și cel de cununie, în istoriografie subliniindu-se faptul că termenul *nănaș* se aplică pentru nașul de Cununie.

Termenul *fin/fină* definește persoana botezată sau cununată în raport cu nașul/nașa⁴³. *Finii de botez* se întâlnesc în documentele secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea sub sintagmele *hin/fin de botez* și *fiu de botez*. Sintagma *fiu de botez* e întâlnită la 17 martie 1631 în contextul unui conflict pentru proprietate între Dumitru fost pârcălab cu Frimu. Dumitru susținea că e fiu de suflet al Murgăcioaci, pe când Frimu spunea că e fiu de botez al acesteia⁴⁴. Conflictul a continuat în 1691 cu urmașul lui Dumitru, Ion Tălăbășescu, căruia i se dă „să țină ocina la Bălăciani, Păulești, pea pa Smilei și a Boldanei, foaste a

³⁷ *Documente bucovinene*, vol. 4, p. 160.

³⁸ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 239.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ S. Pușcariu, *Etudes de linguistique roumaine*, Cluj-București, 1937, p. 306 *apud* V. Scurtu, *op. cit.*, p. 239.

⁴¹ D. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946.

⁴² *Surete și izvoade*, p. 124-125, nr. 80.

⁴³ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 256.

⁴⁴ *Studii*, vol. 16, p. 185, nr. 17.

Murgăcioaei”, date lui Dumitru „luându-l fecioru de sufletu Murgăcioae”. Totuși, alte rude continuau să susțină că a „fostu botezatu”⁴⁵.

Necula de Iaș(i), „*hinul* dumisali lui Panait neșuitoriu” este menționat în calitate de martor la o vânzare-cumpărare din 23 martie 1690 la Iași, când Luchian, împreună cu fratele său Gavril și cu sora lor Sanda, vând lui Costea și femeii sale, via lor de la Huși cu 12 lei⁴⁶.

Termenul *fină de botez* (*hină, henă*) este atestat într-un act de danie din 18 octombrie 1670, când Partenie dăruiește partea sa de moșie „*henă-mea* această pomană”⁴⁷. Danie de la nași de botez primește și Maria, fiica marelui vornic V. Costăchel: „*hinii* noastre Marii...căci este botezată de noi”⁴⁸. Termenul *fină de botez* este menționat și la 16 ianuarie 1700, când Gligoraș, feciorul Măricuței, vinde via de la Grozești „*finii* meali de botezu Catrinii, fiicei dumilorsale generelui Neculai și nepotei mele Ștefanii”⁴⁹.

Legătura de rudenie între nași și finii de botez se numește nășie⁵⁰ și se stabilește „un raport spiritual al carui sens este „de la superior la inferior”⁵¹.

Relațiile de rudenie dintre nași și fini se extind și asupra consangvinilor acestora, care devin cu cei dintâi *cumetri*⁵². Cumătru este termenul prin care se adresează părinții copilului botezat către nașul de botez și invers⁵³.

Nașii de Botez: alegerea nașilor, cerințe, obligații, constituirea rețelei de rudenie

Alegând nașul pentru copiii lor, părinții trebuiau să aibă, în primul rând, siguranța deplină că viitorul naș, fiind fidel Bisericii Ortodoxe, va putea îndeplini acele îndatoriri care erau impuse de instituția nașului și nu din considerente privind statutul social înalt sau starea financiară benefică. Nașii de botez trebuiau să respecte anumite condiții canonice și să dea dovadă de anumite calități.

Nașul trebuie să fie creștin ortodox și bun credincios, „să cunoască învățătura de credință a Bisericii, să se împărtășească sistematic cu Sfintele Taine și să fie un bun exemplu de viață creștinească. Biserica poate refuza nașul care trăiește în păcate grave sau nu participă la slujbele bisericești, îndemnând pe părinți să

⁴⁵ *Ibidem*, p. 198, nr. 56.

⁴⁶ *Documente hușene*, vol. II (1648-1880), volum întocmit de C. Clit, Iași, 2014, p. 61, nr. 24.

⁴⁷ *Documente Orhei*, p. 128, nr. 125.

⁴⁸ *Ispisoace*, vol. 4, p. II, p. 18, nr. 10.

⁴⁹ *Studii*, vol. 6, p. 61, nr. 18.

⁵⁰ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 243.

⁵¹ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 130.

⁵² *Ibidem*, p. 94.

⁵³ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 242.

aleagă o persoană mai potrivită pentru această chemare de mare responsabilitate”⁵⁴. Botezul poate fi săvârșit doar după ce catehumenul⁵⁵ sau rudele care își asumă răspunderea pentru el cred și mărturisesc învățătura Bisericii (Marcu 16:16).

În perioada secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea pentru Țara Moldovei constatăm faptul că au fost aleși nași de botez: *rude consangvine, rude prin alianță și persoane străine neamului*.

Din rândul *rudelor consangvine* în prim-plan apar *rudele apropiate*. Astfel, la 31 ianuarie 1782, documentele o remarcă drept nașă de botez pe Safta Kogălniceanu, *bunica* pruncului, care a botezat-o pe nepoata ei de fiu Safta, fiica lui Ion Kogălniceanu⁵⁶. Naș de botez putea fi *unchiul* pruncului, atât *fratele mamei*, precum a fost în cazul lui Antiohie, fiul Todoricăi Jora, care a fost botezat, în opinia lui Nicolae Iorga, de către unchiul său, fratele mamei sale, Antiohie Costachi, cât și *fratele tatei*, precum este menționat într-o inscripție a unui oarecare Vasile: „În (a) patra lună după schimbare vieții iubitului meu frate Ioan, rămâind cumnata Marie, soțae lui îngreuiată, au născut pe fiul lor Ioan, pe care iar *noi l-am botezat*....miercuri în 6 a lui Dechembrie în sat în Ploscuțani”⁵⁷. Într-un zapis de danie din 21 iunie 1747 se spune că Tănasi Țintă, căpitan, dăruiește partea sa din satul Zvinecea, ținutul Cernăuți lui Gheorghe, fiul fratelui său Ilie „finul meu”⁵⁸. În calitate de nașă de botez apare și *mătușa*, atât *sora mamei*, precum se menționează într-un document din 15 decembrie 1701, în care se spune că Alexandra Spătăroaie, văduva lui Gligorașco Spătarul a „luatu pe nepoată-me Paraschiva, fiica surorii me(le) Catrinii de om crescut-o și *om botezat-o*”⁵⁹, cât și *sora tatei*. În contextul cercetării neînțelegerilor lui Dumitru Râșcanu cu vecinii din 8 septembrie 1800 este pomenită o scrisoare din secolul al XVII-lea a Anei logofeteasa, soția lui Solomon Bârlădeanu, precum că a făcut danie jumătate de sat Visterniceni, pe care l-a primit în urma împărțelii făcută de tatăl ei Ionășcuță logofătul, nepoatei sale Acsăanii, fata fratelui ei Toderașco „când *au botezat-o*”⁶⁰. Printre nași de botez pomeniți în documente sunt și *verișorii*. Astfel, un fiu al autorului însemnării de pe o carte, menționează că a fost botezat de vărul Ion Bărsănescu⁶¹. Nași de botez puteau fi și *rude consangvine îndepărtate*, precum se subliniază în actul de vânzare din 16 ianuarie 1700 a unei vii de la Grozești, când Gligoraș, feciorul Măricuței,

⁵⁴ *Slujba Botezului ...*

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Surete*, vol. 25. Documente Kogălnicești între 1528-1878, p. CXXX.

⁵⁷ *Studii*, vol. 7. Cărți domnești, zapise și răvașe, București, 1904, p. 174.

⁵⁸ *Documente bucovinene*, vol. 3 (1573-1720), p. 40-41, nr. 21.

⁵⁹ *Studii*, vol. 11. Cercetări și registre documentare, București, 1906, p. 281, nr. 40.

⁶⁰ *Surete*, vol. 10 (Documente cu privire la familia Râșcanu), Iași, 1915, p. 203, nr. CXIV.

⁶¹ *Studii*, vol. 16, p. 270.

menționează că o vinde „*finii mele de botezu* Catrinei, fiicei dumilorsali generelui Neculai și nepotei mele Ștefanii”⁶².

Rudele prin alianță, în calitate de nași de botez, sunt amintite într-un document din 23 martie 1697, când Negru vătaful remarcă faptul că a botezat două copile a lui Ștefan Blănariul din Căinari din a doua căsătorie (în prima căsătorie a fost însurat cu Nastasia, vara lui Negru, iar din acest mariaj s-a născut fiul Gligoraș)⁶³. O fiică a lui Ion Kogălniceanu, Eufrosinia, născută la 2 aprilie 1786 a fost botezată de sora soacrei – Zoița Dumitroaică⁶⁴.

Deși condiția canonică era doar ca nașul să fie un bun creștin, totuși, considerăm că în familiile oamenilor de rând se ținea cont și de anumite interese economice și morale, iar în familiile boierești un rol important îl aveau și interesele politice ale familiei coroborate cu interesele economice, financiare și morale⁶⁵. În acest sens, avem documente care arată clar că în calitate de nași de botez erau alese și *persoane străine familiei*: în familiile elitelor au fost aleși *boieri*, cel puțin de același rang cu părinții copilului botezat, *domni ai țării, sau episcopi*. Despre nașul de botez din rândul *boierilor* relatează Ștefan Capșa în testamentul său din 2 martie 1774 „botezându-i și(i) două cuconiș(e) dumisali (lui Ianachi Cantacuzino și soției Măriuța)”⁶⁶. Enache Kogălniceanu, vorbind despre nașterea și botezarea sa scrie: „ne-am născut și noi (în 1730 – n. n.) fiul domniei sale lui Vasile Cogălniceanu” vel căpitan de Iași, și „...atunci m-au botezat și pi mini părintii dumisale Costandin Ipsilanti marele hatman și mi-au scos numi din botez Enache”⁶⁷. În unele cazuri de înrudire spirituală la boieri, naș de botez devenea *domnul țării*. Astfel, în interesul de a obține sprijinul lui Constantin Cantemir „cel de-al doilea fiu, Dimitrie” a fost botezat de domnul Țării Moldovei Dumitrașco Cantacuzino, motivat de însuși Dimitrie Cantemir astfel: „ca să-și lege și mai strâns inima lui Constantin Cantemir”⁶⁸. La fel, se întâlnesc persoane ecleziastice drept nași de botez. Astfel, Inochentie, *episcopul de Huși*, a acceptat să fie naș de botez lui Ioan Kogălniceanu, fiul stolnicului Constantin Kogălniceanu, făcându-i la botez danie a treia parte din Dințeni⁶⁹, iar Ianichie, *episcop al Romanului* a botezat-o pe Casandra, fiica lui Cândul⁷⁰. Nași de botez puteau deveni și *alte persoane*, de o stare socială mai

⁶² *Studii*, vol. 6, p. 61, nr. 18.

⁶³ *Surete*, vol. 8, Iași, 1913, p. 1-2, nr. II.

⁶⁴ *Surete*, vol. 25, p. CXXX.

⁶⁵ M. M. Szekely, *op. cit.*, p. 103.

⁶⁶ *Studii*, vol. 7, p. 226.

⁶⁷ *Surete*, vol. 25, p. CL.

⁶⁸ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 22.

⁶⁹ *Surete*, vol. 25, p. LII-LIII, 45, nr. 1.

⁷⁰ *Surete*, vol. 10, p. XXVIII, p. 109, nr. LXIV.

modestă, precum este în cazul consemnat într-o însemnare din 1790 unde se spune „copilul nostru Dumitru, care l-au botezat Radul Bercarul, *mocanul*”⁷¹.

Nașii de botez, în special la nivelul elitelor, puteau fi și persoane din afara țării, motivate de anumite interese externe. Astfel se întâmplă în cazul botezului copilului lui Constantin Duca, descris de Ion Neculce: „Trecut-au atunce ...cneazul Dimitrie Galicin⁷² și au botezat un cocon a lui Constantin Ducăi vodă, ce s-au încumetrit⁷³ sau în cazul botezului copilului lui Grigore Ghica vodă, care-l ia drept naș de botez pe împăratul Leopold⁷⁴.

Persoana aleasă în calitate de naș trebuia să accepte benevol invitația. Așa se petrece în cazul lui Gheorghe Costache, care scrie la 10 noiembrie 1773: „...eu *de a mea bună voie și mare bucurie* cu care Dzeu ne-a învrednicit a ne bucura cu ușurarea pe care a ușurat Dzeu pe dumneaei sora noastră Ileana cu un cocon și *primind dlor ca să botez* pe iubitul fiul dumilorsale”⁷⁵. Deci, viitorul naș consemnează dorința voluntară și nesilită de a boteza pruncul.

Nașul trebuia să fie „în vârstă”⁷⁶, deci major, pentru a putea susține finul și a-l ghida în viață.

Pentru fiecare candidat la Botez se cerea un singur naș: „Cade-se a ști: că la Sfântul Botez destul este un naș”⁷⁷. Punctul de vedere asupra numărului martorilor/nașilor se găsește indicat în decretul Episcopului Roman Hygin (136-140/142), în care se spunea că la botez poate fi un singur martor/naș⁷⁸. Prin decretul papei Leon cel Mare (440-461) se indica: „la primirea botezului copiilor nu trebuie să fie mulți martori, dar numai unul, sau un bărbat sau o femeie”. Prin Pravila a VI-a a Soborului din Metz (888) s-a decis că din cristelniță copilul botezul este primit de către o singură persoană⁷⁹.

Acest obicei a fost strict respectat până în secolul al IX-lea, când în Biserica Occidentală au început să se încalce prevederile sus-numite, în loc de un naș, luându-se două sau mai multe persoane⁸⁰. În Biserica Răsăriteană se urma vechiul obicei. În secolul al XV-lea arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului a scris: „dacă se

⁷¹ *Documente bărlădene*, vol. 1, p. 342, nr. 18.

⁷² Dmitrii Galițan, sol rus, în trecere prin Moldova de la Istanbul spre Moscova.

⁷³ Vezi I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1661-1743)*, în *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 402.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 311.

⁷⁵ *Surete*, vol. 7, Iași, 1912, p. CXXVII.

⁷⁶ E. Braniște, *Liturghica specială*, București, 1980, p. 358.

⁷⁷ *Molitfelnic*, Chișinău, 1820.

⁷⁸ А. В. Петровский, *Восприемники*, în *Православная богословская энциклопедия*, том 3, стлб. 1000. Издание Петроград. Приложение к духовному журналу "Странник" за 1902г.; В. М. Эмирханов, *op. cit.*

⁷⁹ А. И. Алмазов, *op. cit.*, p. 627-628.

⁸⁰ *Ibidem*.

botează un copil, el este adus de o femeie, însoțită de un naș; iar dacă este un adult vine singur ... și cu el nașul, devenind un garant (pentru cel ce se botează) înaintea lui Hristos”⁸¹. Totodată cercetătorii remarcă faptul că în Biserica Greacă se constată cazuri când erau mai mulți nași, astfel că Patriarhul Ecumenic Ieremia al II-lea al Constantinopolului [(1572-1579, 1580-1584), restaurat prima oară; (1587-1595), restaurat a doua oară)], denunțând astfel de cazuri, a scris: „A ajuns până la noi știrea, că unii dintre ierei și duhovnici au drept obiceiul de a chema la botezul copiilor creștinilor mai mulți nași ... De aceea scriem către voi toți și vă anunțăm, că din acest moment să num mai faceți așa ceva, să fie doar un singur naș, după cum poruncesc legile divine și sacre”⁸².

În Țara Moldovei pentru perioada secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea a fost respectată, în mare parte, această regulă a unui singur naș. Astfel, pe Dimitrie Cantemir, născut la 26 octombrie, „*îl ia din sfânta cristelniță*” Dumitrașco Cantacuzino, domn al Țării Moldovei⁸³.

Copiii lui Ion Kogălniceanu au avut, de asemenea, câte un naș de botez și anume: fiul Constantin, născut la 1781 – pe Eftimie Lazul Grecul, egumen la Coșula; fiica Safta, născută la 31 ianuarie 1782 – pe bunica sa, Safta; fiica Maria, născută la 24 august 1783 – pe sora mai mica a lui Ioan, Catrina; fiica Eufrosinia, născută la 2 aprilie 1786 – pe Zoița Dumitroaie; fiul Ilie, născut la 26 mai 1787 – pe medelnicereasa Catrina Hriseschioae, fata lui Macri; fiul Ioan, născut la 21 august 1790 – botezat de Catrina (nu e clar care – sora sau medelnicereasa); fiul Alexandru, născut la 14 ianuarie 1792 – botezat de „Denistreța Ioan Arghirie Liptșcanu, vameș la Botoșani”; fiica Catrina, născută la 8 octombrie 1793 – botezată de același „Denistreța Ioan Arghirie Liptșcanu, vameș la Botoșani”, fiul Nicolae, născut la 8 martie 1795 – botezat de stolniceasa Maria; fiica Sultana, născută la 29 martie 1797 – nu se cunoaște nașul/nașa⁸⁴.

Opt din cei 11 copii ai lui Ilie Abaza și a Saftei Rusul – Maria, Catrina, Lupul, Constantin, Ion, Paraschiva, Axenia, Constantin⁸⁵ i-au avut în calitate de nași pe Lupa Bogdan Hătmăneasa, Safta Racoviță comisoaia, Toader Albotă, biv armaș, Constantin Turcul rotmistru, Misail, episcop de Roman, Anița Rugină șetrăreasa, Dumitrașco Ursachi, biv slugger, Vasile Baș, logofătul⁸⁶.

⁸¹ В. М. Эмирханов, *op. cit.*, p. 47-50.

⁸² А. И. Алмазов, *op. cit.*, p. 630.

⁸³ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 22.

⁸⁴ *Surete*, vol. 25, p. CLXXV.

⁸⁵ D. Dragnev, A. Eșanu, *Familia Abaza în Rusia. Noi contribuții documentare*, în *AILAX*, V, 1993, 1-2, p. 671-678; *idem*, *Date inedite despre urmașii vornicului Ilie Abaza în Rusia*, în *Revista de istorie a Moldovei*, 2, 1994, p. 3-9; Șt. S. Gorovei, *Vechi însemnări genealogice ale familiei Abaza*, în *ArhGen*, I (IV), 1994, 1-4, p. 169-170; S. Bacalov, *Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea - începutul secolului al XVIII-lea*, Chișinău, 2012, p. 410-411.

⁸⁶ M. M. Szekely, *op. cit.*, p. 104.

Prin *nași*, împreună cu toate rudele acestora, se crea o veritabilă „rețea de rude artificiale”, care, în unele cazuri, „se suprapunea și.. se confunda cu cercul rudelor prin alianță și al celor consangvine”, aducând și o extindere a „solidarității de grup”⁸⁷.

În condiții „excepționale”, în cazul botezului de necesitate sau de urgență, nașul putea „lipsi” atunci când se oficiază Sfântul Botez: „Iară la nevoia morții, poate să se săvârșească botezul și fără naș”⁸⁸.

După regulă, în conformitate cu Canonul 22 al Consiliului de la Nicea, în dependență de genul copilului botezat, era ales și nașul. Canonul spunea: „bărbații nu vor ține la botez copii de sex feminin sau femei, la fel și femeia nu va ține la botez copil de sex masculin”. În *Molitfelnicul* tipărit la Chișinău în anul 1820 se precizează: „Cade-se a ști: că la Sfântul Botez destul este un naș, de va fi de parte bărbătească cel ce se botează, iară de va fi parte femeiască, numai nașă”⁸⁹.

În Țara Moldovei în mare parte această regulă era respectată. Copiii lui Ioniță Cuza spătarul au fost botezați de următorii nași: fiul Neculai, născut la 22 septembrie 1755 a fost botezat de postelnicul Neculachi Suțu; pe Alexandru, născut la 4 mai 1760, și pe Costantin, născut la 28 aprilie 1763 i-a botezat Alexandru Ipsilanti, vel postelnic; pe Ion, născut la 7 aprilie 1769 l-a botezat Leon, episcop al Romanului⁹⁰. La fel și în alte cazuri expuse mai sus.

Însă, uneori, această condiție era încălcată. Astfel se întâmplă în cazul fetei lui Ganea, pe care a botezat-o înainte de 9 mai 1725 Dracea sardarul⁹¹. Ganea pretindea fără temei la o moară pe Bâc lângă târgul Chișinău, susținând că are „o scrisoare de la Dracea sardariul, precum să o fi dat acea moară unei copile a lui *ce-au fost-o botezat*”⁹².

La fel, într-o însemnare de pe o carte din 1798, se menționează că fata Casuța este botezată de „dum(nea)lui bade Ioniți Thana” etc.

Nașul/nașa rostește răspunsurile și face dreapta mărturisire de credință „în locul și în numele” celui ce se botează. Esențial este faptul că nașii rostesc *Crezul* (Simbolul de credință niceo-constantinopolitan)⁹³.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Molitfelnic*, Chișinău, 1820.

⁹⁰ *Surete*, vol. 7, p. CCI-CCII.

⁹¹ *MEF*, vol. 8, p. 90, nr. 58.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Simbolul Credinței: „Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele. Și întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii; Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat; născut, nu făcut; Cel de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut. Care, pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, și S-a făcut om; și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a pățimit

Totodată, există anumite prevederi care reglementează cine nu poate fi naș. În rândul acestor persoane se înscriu:

- 1) Heterodocșii, necreștinii sau necredincioșii;
- 2) Cei care duc o viață imorală (cei necununați, cei care nu se împărtășesc sau cei opriți de la Împărtășanie).
- 3) Monahii, pentru că ei, trăind în comunitățile monahale, nu pot să se îngrijească de fini.
- 4) Părinții celui ce se botează. Botezarea propriului copil putea servi drept motiv de divorț, deoarece soții deveneau frați spirituali: „care-ș va boteza pre fiuu-său, acela să desparte de fămeae-și, căci că o au făcut sora sufletească”⁹⁴. Ținerea la botez a propriului copil, reieșind din cele expuse mai sus, conform canoanelor religioase, mentalității societății și obiceiurilor în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea se încadra în motivele religioase de divorț⁹⁵.

În cadrul acestor relații spirituale, între nași și fini și între cumetri, se instituie un anumit câmp de relații juridico-morale, exprimate prin drepturi și obligații rânduite de obiceiul pământului și dreptul canonic, iar respectarea acestor îndatoriri reciproce era urmărită prin sistemul de norme ale comunității⁹⁶. Prin sublinierea stabilirii relației de rudenie în baza a două dintre cele mai mari Taine bisericești Creștine (Tainei Botezului și/sau Tainei Nunții), se accentua rolul nașilor – „cea de mediator între sacru și divinitate, între fini și comunitatea locală, de răspunzător pentru fini în fața lui Dumnezeu și de inițiator al finilor, atât sacral, cât și social”⁹⁷, într-un spațiu fixat și într-o perioadă determinate de timp.

Nașii: obligații față de fini

În legătură cu cele expuse mai sus, constatăm că nașul (corespondentul feminin fiind nașă/nănașă, cu toate atribuțiile respective⁹⁸) avea anumite obligații:

și S-a îngropat: și a înviat a treia zi, după Scripturi; și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui; și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit. Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce, împreună cu Tatăl și cu Fiul, este închinat și slăvit, Care a grăit prin prooroci. Întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică. Mărturisesc un botez, spre iertarea păcatelor. Aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie. Amin”.

⁹⁴ *Îndreptarea Legii (1652)*, ediție întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc, condus de Andrei Rădulescu, București, 1962, gl. 199, p. 169. gl. 201. *Pentru în ce chip se numără sau se socotesc nașterile și spirituale*, p. 211-212.

⁹⁵ C. Ghițulescu, *Familie și societate în Țara Românească (secolul al XVII-lea)*, în *SMIM*, XX, 2002, p. 110-113.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 94.

⁹⁷ A. I. Ciobănel, *Înrudire și identitate*, București, 2002, p. 84.

⁹⁸ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 244.

1. *Nașul de botez* avea datoria de a acorda finului susținere moral-spirituală, trebuia să aibă grijă de educația moral-religioasă a finului și să-l învețe, la vremea cuvenită, adevărurile credinței creștine⁹⁹. Nașul avea/are funcția principală de a fi un părinte spiritual, un garant, un martor. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur preciza că „obișnuim să-i numim pe unii ca aceștia (nașii – n. n.) *părinți duhovnicești*, ca ei să afle din însăși realitatea faptelor de câtă dragoste părintească trebuie să dea dovadă în învățătura duhovnicească ce o dau (fiilor duhovnicești, adică finilor lor). Căci, dacă este bine să îndrumăm spre râvnirea virtuții pe cei care nu ne-au fost încredințați, cu atât mai mult datori suntem să ne împlinim sarcina față de cel pe care l-am primit ca fiu duhovnicesc. Învățați și voi, nașilor, că dacă veți fi delăsători, nu mică va fi primejdia”¹⁰⁰.

Din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe, „ei (nașii – n. n.) sunt garanți ai celui ce se botează, asumându-și făgăduința solemnă că pruncul (finul sau fina de botez) va fi crescut și educat ca un adevărat creștin și că va fi un bun credincios al Bisericii care este Trupul lui Hristos”¹⁰¹. În calitate de garant al credinței, în special la copii, dar și la adulții încreștinați, nașii stopau încercările părinților, de a-i converti finul la o altă confesiune¹⁰².

Totodată, blestemul nașului era considerat a fi unul mai de temut decât cel părintesc¹⁰³.

2. O altă obligație de bază a nașului de botez *era susținerea, întreținerea și educația finului* în cazul decesului părinților. Astfel se întâmplă în cazul lui Constantin Cantemir. După moartea părinților, nașul de botez, iuzbașa Nichifor, și soția lui Păuta și-au asumat responsabilitatea de a-l întreține¹⁰⁴. După Șt. S. Gorovei, Constantin Cantemir a rămas orfan la 15 ani¹⁰⁵. Totuși, contemporanii epocii constată că instruirea acestuia lăsa de dorit, căci „carte nu știe, ce numai iscălitura învățasă de o face”¹⁰⁶.

Alexandra spătareasa, văduva lui Gligorașco Spătarul, a avut grijă de fina de botez Paraschiva: „am luat pe nepoată-me Paraschiva, fiica surorii me (le) Catrinii de am crescut-o și om botezat-o”, fapt menționat la 15 decembrie 1701¹⁰⁷.

La fel se întâmplă și în cazul Mariei și Măriuței, pe care le-a botezat, le-a înfiat, „li au crescut păra li au și măritat” Constantin Șicariul, care le-a lăsat prin

⁹⁹ *Slujba Botezului...*

¹⁰⁰ *Cateheze baptismale*, Sibiu, 2003, p. 51.

¹⁰¹ *Slujba Botezului...*

¹⁰² J. Goody, *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Iași, 2009, p. 44.

¹⁰³ *Slujba Botezului...*

¹⁰⁴ V. Țviruncu, *Viața și destinul lui Dimitrie Cantemir*, București, 2015, p. 47.

¹⁰⁵ Șt. S. Gorovei, *Cantemireștii. Eseu genealogic*, în A. Eșanu (coord.), *Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII*, Chișinău, 2008, p. 20.

¹⁰⁶ I. Neculce, *op. cit.*, p. 314.

¹⁰⁷ *Studii*, vol. 11, p. 281, nr. 40.

diata din 11 ianuarie 1800 avere: Mariei - „două dughene de alături, patru boi și patru vaci”, iar Măriuței – „1 dugheană și o vacă”¹⁰⁸.

3. *Nașul de botez* avea datoria de a acorda finului și sprijin material (daruri, bani etc.)¹⁰⁹. Darurile erau oferite în funcție de condiția socială și starea financiară a nașilor. Acestea puteau fi: avere imobilă (moșii, jumătăți de sate, mori etc.), animale etc. și puteau fi oferite atât imediat după Botez, cât și pe parcursul vieții.

După cum am remarcat mai sus, darurile puteau fi oferite *imediat după Botez*. Astfel, Nichifor iuzbașa și soția lui dăruiesc „fiului de botez”, Constantin Cantemir, jumătate din satul Buburuți (Ivănești) din ținutul Fălciu. Constantin Rezachevici subliniază faptul că darul a fost făcut anume „cu prilejul botezului”¹¹⁰.

Așa se întâmplă și la 10 februarie 1636, când Vasile Banu, fost vornic, dăruiește finului său Ion, fiul Lupului, vornicul cel mare al Țării de Jos, „o prisacă cu douaodzeci de matce, ce iaste în hotarul Căcăceștilor...ca să-i fie de la noi dumisale pomană și ocină neclătită nice dănăoar(ă)”¹¹¹. Documentul este important și din alte două puncte de vedere. În primul rând, este menționată *masa de sărbătoare organizată îndată după săvârșirea Sfintei Taine*: „Acest dar l-am dăruit dinnaintea mulți boiari mari, carii s-au tãmplat la cinstita masa dumisal(e) Vornicului în târg în Iași”. În al doilea rând, este important pentru utilizarea formulării *oferirii darului*, care, practic, s-a păstrat până în prezent: „Noi i-am dăruit dumisale dintru prilejul nostrum puțin, iar D(u)mn(e)dzeu să-i dăruiască dumisal(e) dintr-unul să se facă o mie”¹¹².

Un act de schimb din 14 mai 1735 remarcă *obiceiul de a dăruii finului botezat o vacă* cu sau fără vițel: „Gligorie Vintilă împreună cu soțul meu cu Buluță fata Ursului di(n) Deleni, di nime(ni) siliț(i) nici asupriț(i) ci di a no(a)stră bună voie tãmplându-să de-am botezat un copil a lui Ștefan Par de Oșileni, *niavând vacă să-i dau pomană* am vrut să-i dau o livadă de pomi din Deleni”. Însă răzeșii s-au împotrivit, motivând că Ștefan Par n-are moșii. Astfel, nașul a fost nevoit să schimbe livada de pomi pe vacă cu vițel cu cineva dintre răzeși, anume preotul Mihăilă și preoteasa Irina, ca să poată oferi darul finului¹¹³.

Același obicei, de *a dăruii finului botezat o vacă cu vițel*, l-am identificat și dintr-o adresare către domnitor, însoțită de o cercetare, din 3 aprilie 1796, prin care Neculai Cuza, ginerele lui Vasile Adam, învinuiește pe finul acestuia din urmă, Nicolae Bădros, precum că a luat prin viclesug o jumătate de bătrân din moșia Deleni,

¹⁰⁸ *Documente bârlădene*, vol. 2, *Actele de proprietate ale Casei Obștiei târgului Bârlad*, Bârlad, 1912, p. 130, nr. CIV.

¹⁰⁹ *Istoria dreptului românesc*, vol. I, București, 1980, p. 501.

¹¹⁰ C. Rezachevici, *Constantin Cantemir (1627-1693). O viață neobișnuită - de la Silișteni la scaunul Moldovei*, în A. Eșanu (coord.), *op. cit.*, p. 51.

¹¹¹ *Studii*, vol. 6, p. 77-78, nr. 23.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Documente hușene*, vol. 2, nr. 51, p. 88.

ținutul Fălciu. În contextul cercetării cazului, bătrânii din Deleni au mărturisit că Vasile Adam a dat „o vacă cu vițel, dar când l-au botezat, iar nu moșie”¹¹⁴.

Cel mai adesea documentele atestă ca dar făcut de naș finului o parte de moșie sau moșie întreagă. La 29 octombrie 1668 Maria, fiica lui Onciul Iurașcovici, văduva lui Eremie Cârca, dăruiește a patra parte din moșia Iurcăuți nepotului său Dumitrașcu Nacul și fiului lui Iliaș „fiindu-i fini de botez”¹¹⁵.

Partenie, feciorul lui Grigorie Benii, nepotul lui Avram Matei din Bălcășești dăruiește la 18 octombrie 1670 partea sa de moșie din Bălcășești, pe apa Răutului „din vatra satului ce să va alege și din câmpu și din rădiul cu loc de prisacă și cu vișini ce sânt în prisacă și cu apa Răutului și cu tot venitul ce să va alege parte me din a cince parte a patra parti” finei sale Iftimia „o cucoană a lui Miron”, „precum am botezat”¹¹⁶.

Dumitrașco Cantacuzino, domnul Țării Moldovei, care l-a botezat pe Dimitrie Cantemir, îl înzestrează pe fin cu o moșie: „îi zice Dimitrie după numele lui și îi dăruiește din satele domniei o întinsă moșie, zisă Valea Ilii”¹¹⁷.

La 20 iunie 1678 Nacul Isăcescul, fost staroste, împreună cu soția Ileana, dăruiește finului Sandul, feciorul lui Ion vătavul, o parte de moșie din Lehăceni din jumătatea de sus a satului, $\frac{1}{4}$ din $\frac{1}{4}$, pe care au cumpărat-o de la Dumitru Lehacinschi și soția acestuia¹¹⁸. În documentul din 15 septembrie 1698 sus-numitul Sandu menționează că nănașul lui Nacul Isăcescul a cumpărat partea de la Gheorghie, feciorul lui Lehacinschi¹¹⁹.

Uneori dania concretiza că este făcută *să fie pomană finului*. Astfel, la 5 ianuarie 1694, printr-un zăpis de danie, comisul Ștefan Cerchez cu soția Anița dau danie partea lor din Berești, Covurlui, finei de botez Maria, fiica lui Vasile Costachi, mare vornic, și a Catrinei „să-i fie pomană”¹²⁰.

O parte de moșie făcută danie unei fine a fost pomenită într-un act de vânzare din 20 aprilie 1704 în care Arhirie din Lungeni vinde partea lui din Lungeni, remarcând că o parte i-a revenit de la unchiul său, însă „au dat unchiul meu o parte unii fine de botezu, dar apoi n-au trait ace fin(ă) și au rămas moșie”¹²¹.

La 20 martie 1768 Ioanichie, episcopul de Roman, face zăpis de danie pentru satul Frenciugii, finei sale de botez Casandra, soția lui Alex. Râșcanu, paharnic¹²².

¹¹⁴ *Surete*, vol. 7, p. 227, nr. CLXXXVIII.

¹¹⁵ *Documente bucovinene*, vol. 5 (1745-1760), p. 39-40, nr. 29.

¹¹⁶ *Documente Orbei*, p. 128, nr. 125.

¹¹⁷ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 22.

¹¹⁸ *Documente bucovinene*, vol. 4 (1720-1745), p. 5; *Documente bucovinene*, vol. 5, p. 68, nr. 55.

¹¹⁹ *Documente bucovinene*, vol. 5, p. 97-98, nr. 76.

¹²⁰ *Ispisoace*, vol. 4, p. 2 (1692-1694), Iași, 1915, p. 17-18, nr. 10.

¹²¹ *Surete*, vol. 7, p. 205, nr. CLI.

¹²² Vezi *Surete*, vol. 25.

În documente am identificat un singur caz de dăruire de rob: Panhilioae îi dă Nastasiei, „c-au botezat-o”, un țigan Stoica vezeliu¹²³.

Printre darurile oferite finilor de botez se numără și locuri de casă, precum se remarcă în contextul unei judecăți din 1781 între Catargioae, văduva lui Ion Catargiu, fost mare stolnic și cumnatul său Costin Catargiu, fost mare spătar, printre alte puncte de conflict fiind și un loc de casă din Iași, pe care Costin Catargiu arată că îl are „danie de la nașul dumisale care l-au botezat”¹²⁴.

De asemenea, nașul putea dărui o prisacă sau un loc de prisacă. Astfel, Vasilie Banul, nașul lui Ion, fiul lui Vasile Lupu, i-a dăruiit finului o prisacă¹²⁵.

Un loc de prisacă dă și Vasile Fulge, la 20 ianuarie 1639, finului său de botez, Chiriac, „când l-am tunsu, în sat la Lăzăreni”¹²⁶. Acest document este important și prin faptul că remarcă *obiceiul tăierii moșului*.

Anumite daruri se ofereau și pe parcursul vieții cu diferite ocazii. Printre aceste ocazii se numără nunta finului, menționată într-un caz conflictual iscat între Vasile Crăcălia, mazil, și Mihalachi Sturza, ginerele lui Vaarlam Ursachi, la 21 februarie 1756. Vasile Crăcălia susținea că nașul de botez al fiicei sale, căpitanul Manoli Zamfir „la nunta ei, i-a dăruiit, fiindu-i fină, partea din moșie Rohozia, ținutul Cernăuți”¹²⁷.

Darurile puteau fi oferite și în semn de mulțumire. Astfel Ileana, văduva logofătului Nicolae Costin, dăruiește finului său, Cârste vornicul, o jumătate de satul Mateuți, ținutul Soroca „ca să-i fie de la noi dreaptă ocină și moșie în veaci”¹²⁸.

Finii: obligații față de nași

Și finii aveau anumite obligații și datorii față de nași.

1. Finul/fina trebuia să se roage pentru nașul său, să îl pomenească la *Sfânta Liturghie* și să îndeplinească față de el *faptele milei sufletești și trupești*. Astfel, în zapisul de danie din 12 decembrie 1763 al lui Sandu Furculiță, căpitan, și soției sale Safta și a fiului lor Manoli, făcut către finul răposatului lor fecior Miron paharnicul – Miron, feciorul preotului Epati din Ciohoreni, se menționează „finul nostru Miron, vrând Dumnezeu să cadă la acest dar preuțesc, iarăș să fim pomeniți (la Sfânta Liturghie – n. n.) ca niște părinți ai săi”¹²⁹.

¹²³ Izvod de țigani din 7222 a lui Ion Paladi, fost mare vornic, în *Documente bărlădene*, vol. 3. Acte de proprietate de ale moșiilor Pălădești, Bârlad, 1915, p. 331.

¹²⁴ *Surete*, vol. 9; *Documente basarabene*, Iași, 1914, p. 305.

¹²⁵ *Studii*, vol. 6, p. 77-78.

¹²⁶ *DRH*, vol. 25, nr. 13.

¹²⁷ *Documente bucovinene*, vol. 3, p. 138, nr. 73. Procesul a fost câștigat de Sturza, deoarece Crăcălie nu avea dovadă în scris, doar verbală.

¹²⁸ *MEF*, vol. 8, p. 36.

¹²⁹ *Documente Orhei*, p. 253-254, nr. 241.

2. În același timp, nașul de botez *era considerat drept părinte*, era respectat de fin, fiind invitat la ceremoniile familiale, inclusiv la cununie¹³⁰, uneori fiind și naș de cununie. La 20 martie 1677 Donosie, feciorul lui Dumitrașco Portărescu din Trebujeni, nepotul Irimiii medelnicerul, strănepotul Golăi logofătul menționează că nașul său de botez „fiindu-mi dumnealui Andrei pârcălabul de Orhei (Mihuleț – n. n.) mii *părinte*”¹³¹. Deoarece „dumnealui *m-au botezat și m-au cununat* și multu folos am avut de dumealui”, Donosie îi dăruiește părți de baștină și cumpărături în moșia Trebujeni¹³².

Totodată, finii aveau și o deosebită stimă față de copiii nașului, făcându-le anumite daruri, precum se întâmplă la 24 septembrie 1763, când Ghedeon monah și Gafta, nepoți de nepoată de frate a lui Simion Murgoci Hotnogul din Răzlogi, dăruiesc lui „Artănie, ficiorului nănașului Toader monah” partea lor de moșie din Răzlogi, ținutul Fălciului¹³³.

3. Finul trebuia să acorde sprijin moral și financiar nașilor săi.

De sprijin din partea finului Costăș Turcul, fost mare medelnicer, s-a bucurat Miron Costin, fiul căruia Nicolae Costin îl răsplătește prin dăruirea la 22 iulie 1705 părțile lui din satul Boianciuc, ținutul Cernăuți, cu motivația „făcându-ne mult bine, împrumutând bani părinților mei”¹³⁴.

La fel, de sprijinul finului Cârstea vornicul a beneficiat Ileana logofetiasa, soția lui Nicolae Costin, care, la 15 martie 1717, scrie: „prădându-mă tătarâi la vremea mea de nevoie, nimi din neamul meu nu m-au agiutorit, iar numai dumnealui m-au căutat și m-au agiutorit”¹³⁵.

4. Finul nu putea pretinde la averea vândută de naș. Astfel, la 20 ianuarie 1677 Gahița Păscăloaie, „stărăstoaie de neguțtori” din Iași vinde ocina ei și o dugheană, venitul chiriei căreia îl va păstra tot ea pe parcursul vieții, lui Pătrașco negustorul, remarcând, că n-au voie să pretindă la ele „...nepoți de ai noștri, sau *hini*, sau feciori ai noștri de suflet”¹³⁶.

Nu întotdeauna nașul/nașa era mulțumit de acțiunile și faptele finului. Un conflict cu un fin este semnalat în diata Mariei Căpșoaei, văduva lui Ștefan Capșa, din 28 iulie 1793, care menționează că vistiernicul Iordachi Cantacuzino „s-au botezat dumisali de cătră noi (de către soțul ei – n. n.)”, fiindu-i date „cele ce bine știe dumnealui”. Rămânând însă epitrop după moartea soțului nu s-a isprăvit, astfel

¹³⁰ *Istoria dreptului românesc*, vol. I, p. 501; L. Zabolotnaia, *op. cit.*, p. 81-82.

¹³¹ *Documente Orhei*, p. 138-139, nr. 139.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Documente hușene*, vol. I, volum întocmit de C. Clit, Iași, 2011, nr. 35, p. 35.

¹³⁴ *Documente bucovinene*, vol. 5, p. 130, nr. 103.

¹³⁵ *MEF*, vol. 8, nr. 18, p. 36.

¹³⁶ *Studii*, vol. 5, p. 90, nr. 64.

că Maria s-a „săturat de epitropie dumisali, - că într-atâta ani ș-au fost epitrop dumisale, că toate s-au prăpăditu”¹³⁷.

Nerespectarea obligațiilor de către fin nu era bine privită în societate și era dur sancționată de către comunitatea tradițională. Un astfel de caz este descris de către Miron Costin, cu referire la așteptările lui Coste Băcioc de la finul său Toader brănișterul: „au năzuitu la un hin al său, anume Toader brănișterul... Și cu multă rugămente și giuruită cătră hinul său s-au oploșit în vicleană făgăduința lui”, căci finul l-a trădat, l-a vândut turcilor: „Apoi, a doua dzi, l-au legat hinul, și legat l-au dus la Schinder pașea”¹³⁸. În opinia contemporanilor o astfel de faptă urma să fie pedepsită de către Dumnezeu: „O, să nu-l ierte Dumnedzău pe un hin ca acela”¹³⁹.

În societatea tradițională românească relațiile care se stabileau între nași și fini sunt considerate a fi mai puternice decât relațiile consangvine, deoarece din punct de vedere religios prin rudenția spirituală are loc renașterea pentru lumea de dincolo¹⁴⁰. Cert este faptul că finul/fina, nașul/nașa deveneau rude apropiate. Astfel, Nicolae Costin dăruiește la 22 iulie 1705 părțile lui din satul Boianciuc, ținutul Cernăuți, lui Costaș Turcul, fost mare medelnicer „*fiind ruda noastră, botezându-l părinții miei*”¹⁴¹. Mai mult, finul fiului/fiicei era considerat finul părinților. Astfel, într-un zapis de danie din 12 decembrie 1763, Sandu Furculiță, căpitan, cu soția Safta și fiul Manoli dăruiesc finului răposatului lor fecior Miron paharnicul – Miron, feciorul preotului Epati din Ciohoreni partea lor din bătrânul lui Cabac din Chiperceni, motivând astfel: „di pomană finului nostru lui Miron, fiu preutului Epatate din Ciohoreni „carile acel copil l-au botezat fiul nostru Miron păharnic...pentru sufletul nănașu-său și pentru sufletele noastre a bătrânilor”, iar cumătrul fiului lor devenea cumătru lor: „preutul Epatate, cumătru nostru”¹⁴²

Relații între cumetri

Între cumetri se instituiau, de asemenea, anumite obligații. Cumetrii trebuiau:

1) *Să se roage pentru sănătatea cumetrilor.* Astfel, în zapisul de danie din 12 decembrie 1763, menționat mai sus, se sublinia: „Însă preutul Epati, cumătru nostru (preot din Ciohoreni - n. n.), cât a trăi să aibă a ne pomeni la Sfânta liturghii”¹⁴³;

¹³⁷ *Studii*, vol. 6, p. 66-67, nr. 11.

¹³⁸ M. Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 157.

¹³⁹ *Ibidem.*

¹⁴⁰ N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 130.

¹⁴¹ *Documente bucovinene*, vol. 5, p. 130, nr. 103.

¹⁴² *Documente Orbei*, p. 253-254, nr. 241.

¹⁴³ *Ibidem.*

2) *Să-și ofere sprijin*. La 20 martie 1668 Dumitrașco Prăjescu face zapis de danie cumătrului său Gavril Tăbârță jumătate de sat de Războieni, ținutul Neamț, cu vecini, pentru că i-a botezat o copilă și „i-am datu poman”¹⁴⁴.

La 9 mai 1680 Ursul Murguleț, starostele de Trotuș, dă o parte din Stănești „cumătrului Toader de Măgerești, cu marea tăria”¹⁴⁵. Această danie este întărită la 17 octombrie 1668 de Iliș Alexandru voievod „cum Dumitrașco Prăjescul au botezat o cucoană a lui Gavril Tăbârță”¹⁴⁶.

Tot danie cumătrului face și Todosca stolniceasa, fiica lui Gheorghe Zore și Anghelinei, dăruindu-i un loc în satul Crăciunești „cumătru-mieu Zotei sulgiariul și fiicăi dumisali”¹⁴⁷.

Cumetrii se ajutau și financiar. Așa se întâmplă la 20 noiembrie 1745, când se menționează despre datoria de 103 lei a lui Dumitrașco Gherghel față de Ion Iamandi: „Peciul lui Ion Iamandi 103 lei mi-au fost dator cumătru Dumitrașco Gherghel”¹⁴⁸.

Gradele de rudenie la rudenia spirituală „trebuie privite întocmai ca și la rudenie de sânge”, postulatul confirmat prin Canonul al 53-lea al Sinodului Trulan (sau Quinisextum (692))¹⁴⁹. Din acest considerent, anumite interdicții care erau caracteristice familiei nucleare (restrânse, conjugale) s-au extins și asupra relației nași-fini.

Ca și în cazul relațiilor de rudenie de sânge sau a celor constituite prin alianță, asupra înrudirilor artificiale se răsfrângeau interdicțiile încheierii căsătoriei¹⁵⁰ și „la asemenea rudenie legea oprește căsătoria până la a treia sau a patra spiță”¹⁵¹. *Canoanele bisericești interziceau strict căsătoria între rudele spirituale*: „De vreme ce rudenie (înrudirea) cea după suflet este mai mare decât legătura trupurilor, iar noi am aflat că în unele locuri unii primesc copii din sfântul și dătătorul de mântuire botez, și după aceea încheiau însoțire de nuntă (căsătorie) cu mamele văduve ale acelor, orânduim ca, de la (canonul) de față, nimeni să nu mai facă un lucru ca acesta. Iar dacă oarecare ar fi prinși făcând acest lucru, după canonul de față, unii ca aceștia să se lase (depărteze) mai întâi de la această însoțire nelegiuită, iar apoi să fie supuși certărilor (pedepselor) celor pentru desfrânați” (Canonul 53 Trulan).

În legislația Țării Moldovei astfel de căsătorii erau considerate ilegiteime, intrând în categoria celor *ce face sânge amestecat*, făcând parte din infracțiuni contra

¹⁴⁴ *Ispisoace*, vol. 3, p. 2.

¹⁴⁵ *Studii*, vol. 7, p. 297, nr. 49.

¹⁴⁶ *Ispisoace*, vol. 3, p. 2.

¹⁴⁷ *Surete*, vol. 22 (documente slavo-române între 1412-1722), Iași, 1929, p. 23-24, nr. 25.

¹⁴⁸ *Surete*, vol. 14. Șendriceni (Dorohoi), Huși, 1925, p. 53, nr. XLVI.

¹⁴⁹ *Îndreptarea Legii*, gl. 201.

¹⁵⁰ M. M. Szekely, *op. cit.*, p. 105; L. Zabolotnaia, *op. cit.*, p. 82.

¹⁵¹ *Ibidem*.

familiei și moralei. Ele aveau grave consecințe, atât pentru făptași (despărțirea, pedeapsa cu moartea, blestemul bisericesc), cât și pentru copiii acestora (n-aveau drept la moștenirea averii părinților): „...acela ce face sânge amestecat să ceartă cu moarte [...] den afară de această [...] mestecătorul de sânge, încă-l afurisește și biserica...Nunțele ce să vor face dintru sânge amestecat, ce să zice din cuscrii sau din seminții ce vor pogori dintr-un sânge sau *den cumătrii ce vor fi din sfântul botez* (s. n.), acestea nunte să vor despărți, cum am și mai zis, și nu vor putea acelea obraze dup-ace să mai căsătorească nice cu alte obraze străine [...] Copiii născuți din mestecătorii cei de sânge, nu vor putea moșteni averea părinților lor”¹⁵². La fel se cataloghează și relația nașilor cu finele, numindu-i preacurvari pe cei: „ce-ș curvăresc ...cu finele lor, acesta se cheamă sânge amestecat, acesta ver fi bărbat, ver muiare cu moarte să se cearte”¹⁵³.

Legislația Țării Moldovei pedepsea și amestecarea de sânge între cumetri: „ce-ș curvăresc ... *cu cumătrele ...*, *aceasta se cheama sânge amestecat* (s. n.)”¹⁵⁴. Prevederi referitoare la cercetarea relațiilor interzise între cumetri se întâlnesc, cel mai adesea, în poruncile domnilor Țării Moldovei. Astfel, la 20 februarie 1648, Vasile Lupu voievod poruncește ca preoții de mir, călugării, călugărițele, diaconii și țârcovnicii să fie judecați de chiriarhul eparhiei și numai pentru vină de moarte să fie judecați de domn. În contextul acestei porunci, se spunea: „Pentru aceea domnia mia poroncescu tuturor împreună boiarilor celor mari și celor mici, părçalabilor și vătășilor de pre la ținuturi, și globnicilor și deșugubinarilor, sau fiie cine va fi din slugili domnii meali, sau slugă boerească, sau fiie cine va fi, de acmu înainte toți să știe cum s-a socotit și s-au tocmit cu svinta pravilă și cu tot svatul domniei miale, cu episcopii să aibă treabă mitropolitul cu toți episcopii al giudeca, iar cu călugări(i) și cu călugărițele, și cu preuții și cu diaconi(i) mirenești, și cu ț(â)rcovnicii, ca să aibă treabă ai giudeca și a-i certa, și a-i globi cineș după deala sa. Pre cei din eparhia mitropolitului să aibă treabă mitropolitul, pre cei din eparhia Romanului ep(i)sc(o)pul de Roman, pre cei din eparhia Radăușilor ep(i)sc(o)pul de Radăuși, pre cei din eparhia Hușilor ep(i)sc(o)pul de Huși(i). Altu(l) nime să nu aibă treabă nici cu unii de aceștia ce mai sus scriem, nici cu casele lor, măcar cine ce greș(e)ală va faci. ... Așjdere și (de)cuscree și *de cumătrii* și de cununii și *de singe amestecat* (s. n.), și de aceia ce petrec din afară de (l)eage, după obiceiul creștinescu, pre aceștia pre toți, ca să aibă a certa cu sv(â)nta pravilă, părinții și rugătorii noștri vlădiciei ce mai sus scriu cineș eparhia sa, carele ș(i) după deala lui fie în ce loc va fi, ori la oraș,

¹⁵² *Carte românească de învățătură*, 1646, ediție critică, ed. întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc, condus de A. Rădulescu, București, 1961, p. 146.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 94.

¹⁵⁴ *Ibidem*.

ori în sat domnescu, ori bo(i)erescu, sau călugărescu, sau în slobozie, sau fie în ce sat în ț(a)ra domniei meali, altu nime să nu aibă treabă, a-i giudeca, și a-i certa”¹⁵⁵.

La 26 octombrie 1666 Iliaș Alexandru voievod poruncește vătafilor mari, pârcălabilor de la ținuturi, dregătorilor din târguri, globnicilor și deșugubinarilor, ca pe călugări și călugărițe, pe preoții mireni cu casele lor și cu feciorii lor neînsurați și pe năimiții lor să nu-i globească sau să-i judece ei, deoarece pe aceștia îi va judeca Serafim, Episcopul Hușului: „de oameni ce petrec făr(ă) de lege, cum nu să cade *de singe amestecat, de cumătrii* (s. n.), de cununii și de alte fărdelege Și iarăș să aibă a socoti de cum să scrie, *de cumătrii, de singi amestecat* (s. n.), oameni ci petrece făr de lege, și necununați, și de alte fărdelege”¹⁵⁶.

La 11 februarie 1673 Ștefan Petru Voevod, la fel ca și Iliaș Alexandru, poruncește tuturor boierilor, vătafilor mari, pârcălabilor de ținuturi și dregătorilor de târguri, globnicilor, deșugubinarilor și slugilor boierești de prin târguri și ținuturi, care învălesc pe călugării de la mănăstiri și metohuri, pe poslușnicii lor, pe preoții mirenești și casele lor, să nu globească sau să judece pe cei ce trăiesc în amestec de sânge, trecând aceasta sub jurisdicția Episcopului de Huși: „Iar voi oprîți vecinii voștri di prin satele voastre și-i apărați, de nu poate svinția sa părintele și rugătoriul nostru Kir Ioan, ep(i)sc(o)pul de Huși a întări leagea lui Dumn(e)zeu și să socotiască în eparhia svinției sale de oamenii ce petrec făr(ă) de lege, *cum nu să cade din singe amestecat de cumătrii* (s. n.), de cununii și de alte făr(ă)delege. ... ce cu dâșii să aibă treabă a-i giudeca și a-i învăța și a-i cerceta, carele după deala lui Svinția sa părintele și rugătoriul nostru carele mai sus scriem, după cum iaste leagea creștiniască, cu Sv(ă)ntaa Pravilă, care vor hi în eparhia svinției sale, și iarăși să aibă a socoti de cum să scrie, *de cumătrie, de singe amestecat* (s. n.), oameni ce petrec făr(ă) leage, nime să n-aibă treabă a-i opri sau a-i giudeca, ce cu giudețele lui Dumn(e)zeu spre oameni ce vor petrea(ce) fără leage, ca să aibă treabă iar Svinția sa părintele și rugătoriul nostru ce mai sus scriem”¹⁵⁷.

Aceiași poruncă este emisă și de Dumitrașco Cantacuzino Voievod la 22 aprilie 1674: „Iar voi oprîți vecinii voștri de prin satele voastre și-i apărați, de nu poate svinția sa părintele și rugătoriul nostru kir Sofronie episcopul de Huși, a întări leagea lui Dumn(e)zău și să socotiască în eparhia sv(i)nții sale de oamenii ce petrecu fără de leage, cum nu să cade *din singe amestecatu și de cumătrie* (s. n.), de cununii, și de alte fărădelegi”¹⁵⁸.

¹⁵⁵ *Documente hușene*, vol. 2, p. 39-40, nr. 1; *Catalogul documentelor moldovenesti din Arhiva istorică centrală a statului*, vol. 2: 1621-1652 (în continuare CDM), București, 1959, p. 391, nr. 2004.

¹⁵⁶ *Documente hușene*, vol. IV (1631-1865), volum întocmit de C. Clit, Iași, 2016, p. 49-50, nr. 28; CDM, vol. 3: 1653-1675, București, 1968, p. 304, nr. 1400.

¹⁵⁷ *Documente hușene*, vol. 2, p. 52, nr. 15; CDM, III, p. 466, nr. 2232.

¹⁵⁸ *Documente hușene*, vol. 2, p. 56, nr.18; CDM, III, p. 491, nr. 2361.

Practica continuă și în secolul al XVIII-lea, fapt ce demonstrează că astfel de încălcări existau. Astfel, în 1746, Ioan Nicolae Mavrocordat Voievod dă carte domnească Episcopului Ierotei pe care îl împruternicește să facă cercetarea călugărilor, călugărițelor, preoților și diaconilor mireni, feciorilor holtei și a fetelor mari, a clerului bisericesc necăsătorit și altele, conform Sfintei Pravile, fiind excluse cazurile de crimă și furt: „și iarăș(i) să mai cerce pentru cumătrii (s. n.), ..., și pentru sânge amestecat, ..., și pentru toate care să facu afară din lege și di (i)nvățătura sfintii pravile, și pe unde s-ar afla greșele ca aceste(a), ori pe la mănăstiri, ori p(r)in sate domnești, ori bo(i)erești, ori călugărești, pre toți să aibă ai giudeca și ai certa, și ai canonisi pe fieștecare cu sf(â)nta pravilă, iară alți nime să n-aibă triabă cu unii ca aceștie ce scrie mai sus, nici ai giudeca, nici ai globi, nici bo(i)eri, nici ispravnicii de pre la ținuturi, nici părcălabi, nici șugubinari, nici slugi bo(i)erești, nici nemesneci părcălăbești, ce numai sfinția sa episcopul va ave(a) triabă cu dâșșii, de vream că pentru unii ca aceștie poroncește Sf(â)nta pravilă se nu se giudece cu giudețu mirenescu, ce să se giudece cu giudețu sufletescu”¹⁵⁹.

La 27 martie 1758 Scarlat Grigorii Ghica Voievod dă carte domnească Episcopului Inochentie al Hușilor și protopopilor prin care îi împruternicește să facă revizia prin ținuturi, poruncindu-le: „Așjidere, să cerce și pentru cumătrii (s. n.), și cuscrii și cununii și pentru cei ce șed necununați, și pentru sânge amestecat, și de toate câte să fac afară din lege, și unde s-a afla vine de greșali ca aceste(a), ori prin sate g(os)p(od), ori prin sate boi(e)rești, ori mănăstirești, pre toți să aibă sfinție sa ai giudeca cu giudețul sfintii pravili, canonindu-i pe fieștecare după vina greșalii sale, pre carii să-i și certe, iar nu să-i globa(e)scă”¹⁶⁰.

Același tip de poruncă, pe numele Episcopului Inochentie al Hușilor și protopopilor din eparhia sa emite, la 6 aprilie 1760, Ioan Teodor Callimachi Voievod: „Așjidere(a) să cerci și pentru cumătrii (s. n.) și cuscrii și cununii și pentru toate câte să fac afar(ă) din legi și din învățătura sfintei biserici, și undi s-ar afla vină de greșali ca acestea, ori pi la mănăstiri, ori p(r)in sate domnești sau boi(e)rești sau mănăstirești, pre toți să aibă sfinție lor ai giudeca și ai cerceta cu giudețul sfintei pravile și să-i canoniască pe fieșticare după vina sa”¹⁶¹. Deci, concluzionăm că problema amestecului de sânge, inclusiv a rudelor spirituale, era destul de acută, astfel că domnitorii insistau permanent asupra cercetării, depistării și examinării a astfel de încălcări, nu numai ale normelor morale ale societății, dar și a legislației țării.

Interdicțiile au avut și o „extensie dincolo de inșii implicați direct în relație, cuprinzând pe toți consangvinii direcți (frați, surori, copii)”¹⁶². În acest sens, se interzicea căsătoria între toate rudele acestora. Astfel, Pravilele stipulau:

¹⁵⁹ *Documente hușene*, vol. 3, p. 132, nr. 130.

¹⁶⁰ *Ibidem*, p. 167-168, nr. 179.

¹⁶¹ *Ibidem*, vol. 3, p. 174, nr. 190.

¹⁶² N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 89.

„Nice nașu-tău, suru-ta sau fratele, nice nașa frate-tău sau soră să se ia, că iaste sânge mestecat”.

Asupra relațiilor între finii aceluiși naș, care deveneau, de asemenea, rude spirituale¹⁶³, se răspândeau efectele interzicerii căsătoriei. Îndreptarea Legii stipulează clar: „Câți se botează de un naș...aceia nu pot unii către alții să se ia”¹⁶⁴.

Căsătoria unor rude spirituale, și chiar a copiilor acestora, atrăgea, în opinia contemporanilor epocii, pedeapsa Dumnezeiască, mentalitate ce se încadra perfect în segmentul temporal examinat, fiind caracteristică unei societăți profund religioase. Astfel se întâmplă în cazul morții premature a fiicei domnului Constantin Cantemir. Safta, fiica cea mai mica a lui Constantin Cantemir fusese logodită cu Pătrașco Costin, însă această logodnă a fost desfăcută drept rezultat al conflictului¹⁶⁵; după aceasta s-a căsătorit cu Mihai Racoviță: „și ș-au ales din toți ficiorii de boieru pe Mihălachi, ficiorul lui Ion Racoviță vornicului, de l-au luat gineri”¹⁶⁶. Evenimentul a fost descris de cronicarul Ion Neculce, care spune: „Numai n-au avut parte de dânsa, că n-au trăitu mult cu dânsu, și i-au murit fiică-sa”, explicând aceasta astfel: „Cantemir vodă era cumătru cu cuscru-său Ion Racoviță, că-i botedzasă Cantemir-vodă un copil lui Ion Racoviță, mai mic decât ginere-său Mihălachi. Căce poate n-au răbdat Dumnedzău”¹⁶⁷. Deoarece prin Sfintele Taine familia lui Constantin Cantemir era înrudită cu cea a lui Ion Racoviță, copiii lor nu aveau voie să se căsătorească unii cu alții.

Termenii de înrudire spirituală au influențat și asupra formării numelor de familie¹⁶⁸. Extinderea ariei de întrebuițare a termenilor de înrudire a condus la procesul de individualizare a apelativelor, transferându-le în categoria numelor proprii. Printre nume care provin din termeni ce semnifică rudenția convențională, documentele semnaleză: *Nanul, Fina, Naș, Nașu*¹⁶⁹.

În perioada secolului al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea cel mai des se întâlnește numele *Nan/Nanul*. Un *Nanul*, fratele lui Vasile Broască, este pomenit într-o carte de judecată din 1619 pentru moșia Ciorna¹⁷⁰. Un *Nan* semnează, în calitate de martor, la 29 martie 1625, la vânzarea de către Tufă, Ioana și Parasca ocinei lor din satul Șendreni¹⁷¹. *Nan* din Dănceni este martor la

¹⁶³ H. H. Stahl, *op. cit.*, p. 325-329.

¹⁶⁴ *Îndreptarea Legii*.

¹⁶⁵ A. Eșanu, V. Eșanu, *Ficele lui Constantin-vodă Cantemir*, în A. Eșanu (coord.), *op. cit.*, p. 95.

¹⁶⁶ I. Neculce, *Letopisețul*, p. 324.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ V. Scurtu, *op. cit.*, p. 340.

¹⁶⁹ E.-C. Zăbavă, *op. cit.*, p. 733-741.

¹⁷⁰ *MEF*, vol. 9, Chișinău, 2004, p. 115.

¹⁷¹ *DRH*, vol. XVIII (1623-1625), volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, 2006, nr. 303, p. 375.

26 ianuarie 1627 la o vânzare de vie din Dănceni¹⁷². La 22 septembrie 1766 este menționat Nanul, mare paharnic. La 28 ianuarie 1798 într-un zapis de vânzare este pomenit Enachi Nanul¹⁷³, un țigan Vasile Nanul, amintit în izvodul de acte domnești de țigani ai mănăstirii Sfântului Sava din Iași¹⁷⁴.

Proverbele și aforismele românești, dovadă a mentalității populației, demonstrează autoritatea nașului, modul acestuia de rezolvare a problemelor în situații conflictuale, dar arată și faptul că societatea apreciază statutul nașului: *A fi nașul cuiva* (a ști să potolească, să facă inofensiv pe cineva; a-i veni cuiva de hac, a învăța pe cineva minte); *A-și găsi nașul, a dat de nașul său* (a da de o persoană care știe să pună la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva)); *Tot nașul își are naș, Orice naș își are nașul* (fiecare găsește pe cineva care să-l pună la punct); *Nașul botează, nașul cutează; Nașa știe, nașa să vie* (despre cel care nu se poate lipsi într-o împrejurare de cineva, care-i cunoaște gândurile și tainele)¹⁷⁵.

Concluzii

J. Goody a afirmat, pe bună dreptate, că înrudirea prin botez a fost „o invenție originală a Bisericii”¹⁷⁶. În Țara Moldovei în perioada analizată, relațiile de rudenie spirituală au fost reglementate de reguli clare, fiecare dintre părți având anumite îndatoriri, încălcarea acestora atrăgând după sine nu doar deteriorarea relațiilor, ci și condamnarea morală a comunității. Încălcarea prevederilor canonice, în special a celor legate de căsătorie, și/sau comiterea adulterului între fini/fine și nașe/nași, precum și între cumetri, dar și între rudele apropiate lor, erau calificate drept crimă contra familiei și moralei și conduceau la pedepse atât din partea domniei, cât și din partea autorităților ecleziastice. Prin rețeaua de rudenii spirituale izvorâte din Sfânta Taină a Botezului, apoi și din cea a Tainei Cununiei, care se suprapuneau uneori asupra relațiilor de rudenie consangvină sau prin alianță, sistemul de relații de rudenie din Țara Moldovei se încadra în sistemul de rudenie creștină al Europei. Instituția nașiei, inclusiv cea din Botez, a supraviețuit tuturor modificărilor din societate, regăsindu-se și astăzi în comunitatea tradițională românească.

¹⁷² DRH, vol. XIX (1626- 1628), volum întocmit de H. Chircă, București, 1969, p. 175, nr. 144.

¹⁷³ *Documente Iași*, vol. 9, p. 12.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 385.

¹⁷⁵ G. Zane, *Proverbele românilor*, vol. IV, prefață de G. Dem. Teodorescu, București, 1898, vol. 4, p. 484.

¹⁷⁶ J. Goody, *op. cit.*, p. 44.

FAMILY RELATIONSHIPS IN MOLDAVIA
(17TH CENTURY – BEGINNING OF 19TH CENTURY):
THE SPIRITUAL KINSHIP FOLLOWING CHRISTENING
(ABSTRACT)

The article will focus on the kinship of the Christening relationships (Godfather–Godchild relationship) in the traditional society of Moldavia in the XVIIth century – beginning of the XIXth century, highlighting the terms that define this kind of kinship: godfather, godmother, godchild; as well as the rights and the obligations of godparents and godchildren.